

ОСНОВНІ НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ОФШОРНІ ЗОНИ»

Розглянуто основні наукові підходи до визначення поняття «офшорні зони». Проаналізовано позиції вітчизняних і зарубіжних учених із цього питання. Охарактеризовано сутність «офшорних зон». З'ясовано, що актуальність досліджуваної проблеми очевидна, оскільки сьогодні й у вітчизняній, і у зарубіжній науці немає єдиного підходу до розуміння поняття офшорних зон. Необхідність у цьому пояснюється тим, що за сучасних умов розвитку економічних відносин в Україні для уникнення сильного податкового навантаження українські підприємці шукають різні способи мінімізації податків. Одним із найефективніших інструментів є використання офшорних зон, які, своєю чергою, загрожують національній економічній безпеці нашої держави.

Ключові слова: *офшори, офшорні компанії, офшорні юрисдикції, офшорна діяльність, економічна безпека.*

Постановка проблеми. Актуальність досліджуваної проблеми є очевидною, оскільки нині і у вітчизняній, і зарубіжній науці не існує єдиного підходу вчених щодо розуміння поняття «офшорні зони». Потреба в цьому зумовлена тим, що в сучасних умовах розвитку економічних відносин в Україні, на противагу сильному податковому тягарю, українські підприємці шукають різні способи мінімізації податків. Одним із таких найдієвіших інструментів є використання офшорних зон, що, своєю чергою, загрожують національній економічній безпеці нашої держави. Ця обставина й визначає необхідність у науковому дослідженні поняття «офшорні зони».

Стан дослідження. В українській науці окремі проблемні питання щодо розуміння офшорних зон досліджували такі вчені: О. Зоріна [4], Ю. Волкова [15], І. Галкін [23], В. Вол [24]. Однак проблема визначення поняття «офшорні зони» комплексно не досліджувалась, що, своєю чергою, потребує нового підходу в дослідженні і з позиції вітчизняної, і зарубіжної науки.

Основною **метою** написання цієї статті є спроба комплексного дослідження окремих наукових підходів до визначення та розуміння поняття «офшорні зони».

Виклад основних положень. Зауважимо, що стосовно термінології «офшорні зони» і вітчизняні, і зарубіжні вчені не дійшли згоди.

Водночас навіть написання слова «офшор» відрізняється в окремих авторів.

Не досягнуто єдиної позиції щодо написання поняття «офшор», оскільки одна частина вчених використовує термін «офшор» [1–3], інша – «оффшор» [4–7], а деякі – «офф-шор» [8]

Насамперед слід розглянути походження цього терміна. Відтак поняття «офшор» походить від англійського слова «offshore», яке у буквальному перекладі з англійської мови означає «поза берегом» [8, с. 8] або «знаходиться подалі від берега» [9, с. 17].

У зв'язку з цим необхідно обережно ставитися до такої різноманітності в термінології, а тому застосовувати доцільно загальноприйняті терміни. Недоцільно штучно ускладнювати написання терміна, у цьому контексті пропонується означене поняття не писати офф-шор. Щодо доцільності спрощення написання оффшор на офшор, то подвійне «ф» в англійській мові зумовлює необхідність його використовувати і в російській, і в українській мові. Але цей термін використовується у більшості нормативних актів із написанням «офшор» [10], тому його й доцільно вважати загальноприйнятим.

Щодо застосування цього терміна з конкретним змістом, то вважається неможливим використовувати це поняття в контексті діяльності певної країни [11], оскільки його значення зумовлює зовнішні відносини, а не внутрішні, які в англійській мові позначаються on shore – протилежний термін, який означає «на березі» [12].

Як зауважує В. Ф. Опришко, офшорна зона – це держава або її особлива частина, на території якої для нерезидента країни діють особливі правила реєстрації та діяльності, а також занижені або взагалі відсутні податки (замінені на щорічний збір) [13].

На думку В. В. Козика, офшорна зона – це юрисдикція, де для суб'єктів економічної активності, зареєстрованих на її території, які здійснюють свої комерційні операції й отримують прибуток поза територією реєстрації, діють спеціальні податкові й інші правила, економічно більш сприятливі, ніж для компаній, зареєстрованих, здійснюючих свої комерційні операції й отримуючих прибуток на цій території [14, с. 230].

Під терміном «офшорні зони» також розуміють фінансові центри, де існує низький режим оподаткування та дотримуються жорсткі умови фінансової конфіденційності. Відповідно до визначення Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН), офшорним інститутом є «будь-який банк, що перебуває в будь-якій частині світу, який приймає депозити або керує рахунком, деномінованим в іноземній валюті на користь фізичної або юридичної особи, зареєстрованої

в юрисдикції, відмінній від місця знаходження банку». Міжнародна організація «Форум Фінансової Стабільності» визначає офшорні зони як «юрисдикції, які залучають великий рівень нерезидентної активності». Офшорна зона є одним із видів вільних економічних зон сервісного типу, особливістю яких є створення для підприємців сприятливого валютно-фінансового та фіскального режимів, високого рівня банківської та комерційної секретності, лояльності державного регулювання [15, с. 43].

Водночас термін «офшорні зони» загалом має на увазі будь-яку країну з низькою або нульовою податковою ставкою на всі або окремі категорії доходів, певний рівень банківської або комерційної секретності, мінімальну чи повну відсутність резервних вимог центрального банку або обмежень щодо конвертованої валюти. Крім того, у більшості офшорних зон існують порівняно прості вимоги до ліцензування й регулювання фінансових компаній та інших фірм. Характерною особливістю офшорних зон порівняно з багатьма державами, що мають низьку або нульову податкову ставку на всі або певні категорії доходу і забезпечують певний рівень банківської та комерційної секретності, є наявність особливих законодавчих гарантій фінансової секретності, а також можливостей для податкового планування. Офшорні фінансові центри існують у всьому світі, відповідно до оцінок ООН від 60 до 90 держав практикують розвиток офшорної індустрії на своїй території.

Держдепартамент США відносить до офшорних зон 56 юрисдикцій, включаючи й самі США. За деякими оцінками, найбільшим офшорним фінансовим центром є Лондон [16, с. 23].

Розглядаючи тлумачення терміна «офшор», необхідно виокремити негативне ставлення до його сприйняття, оскільки воно відчувається в багатьох нормативних актах. Наприклад, згідно з Законом України «Про особливості приватизації підприємств Державної акціонерної компанії «Укррудпром» [17], промисловим інвестором не може бути юридична особа або об'єднання юридичних осіб, які зареєстровані в офшорній зоні та ін.

Отже, законодавча влада виявляє негативне ставлення до підприємств та установ, які зареєстровані в офшорних зонах. Це положення можна кваліфікувати як порушення права підприємств, які лише зареєстровані в офшорних зонах і не вчиняли будь-яких правопорушень у сфері економічної діяльності.

Недовіра до підприємств, зареєстрованих у офшорних зонах, зумовлює недовіру до самого змісту поняття «офшорна компанія», під яким розуміють суб'єкт, зареєстрований в офшорній зоні.

Але термін «офшор» використовується для позначення і юридичної особи, і зони, в якій створюється пільговий режим обкладання податками.

Об'єктивно негативне ставлення до офшорних зон та компаній пов'язане з відмиванням брудних грошей і транснаціональною організованою злочинністю. Зокрема положення Віденської конвенції спрямовані проти відмивання брудних грошей, в ній йдеться про те, що запорука успіху цієї боротьби полягає у встановленні широких режимів і узгодженні відповідних механізмів боротьби з відмиванням доходів від злочинів, зокрема підтримка ініціатив, спрямованих на держави і території, що пропонують офшорні фінансові послуги, які дозволяють відмивати доходи від злочинів [18].

Необхідно зауважити, що існування офшорних компаній обговорювалося й на двосторонньому рівні як підстава погіршення взаємин і економічного обміну товарами між двома країнами. Головна перешкода взаємовигідній торгівлі (між Грецією та Україною) є пропускання її «через офшори». Це вигідно підприємцям, але не державам. Потрібно розробити такі умови співпраці, які б виводили підприємства на безпосередні контакти [19].

Отже, термін «офшор» необхідно пов'язувати з міжнародним його сприйняттям та розуміти як негативний вплив на економічну безпеку держави.

Деякі вчені вважають, що основною метою використання офшорного центра є мінімізація податкових обов'язків і у країні здійснення діяльності, і в державі постійного місцезоташування підприємства. Ця мета досягається шляхом легального (законного) виводу всіх або частини доходів, оборотів, майна з податкової юрисдикції країни з високим рівнем оподаткування [20, с. 17]. Якщо припустити лише таку мету створення офшорних зон, то зрозумілою буде протиправність існування таких зон лише щодо країн із високим рівнем оподаткування прибутків підприємств. Однак тут доцільно навести позицію відомого судді США Хенда, який зазначив, що нема нічого поганого у тому, щоб організувати свою роботу так, щоб платити якомога менше податків. Усі так чинять: і багаті, і бідні, і вони мають рацію. Ніхто не зобов'язаний платити більше, ніж того вимагає закон; податки – це примусова данина, а не добровільний внесок [3, с. 9].

Отже, така форма звільнення від оподаткування не може вважатися протиправною, оскільки суб'єкти підприємницької діяльності своєю метою завжди вважають отримання прибутку, зрозуміло, що за можливості найбільшого і тому використовуватимуть усі способи, щоб отриманий прибуток не оподатковувався.

Але таке звільнення від оподаткування може вважатися протиправним стосовно інтересів держави, яка має дбати не тільки про підприємців, а й про інших громадян країни, зокрема і працівників підприємств, працею яких створювався отриманий підприємством прибуток. Тут інтереси різних країн не збігаються, оскільки країна, в якій створена офшорна зона, має таку мету: отримання реєстраційних зборів від розміщення в ній іноземних компаній, створення робочих місць тощо [4, с. 5]. Отже, об'єктивне міжнародне значення офшорної зони негативне, оскільки капітали перетікають до країн, які навмисно створюють певні пільги саме для іноземних компаній, зареєстрованих на її території. Компанії, що знаходяться у центрі офшора, використовують територію країни перебування для проведення операцій за її межами, фактично не є частиною її економіки, а навпаки посягають на економічну безпеку держави.

Наприклад, на сторінках журналу «Профіль» стверджувалось, що головне господарство Sakhalin Energi – нафтодобувний комплекс «Витязь», розташований на шельфі Охотського моря, а точніше, нафтова платформа Molikrag, юридично є островом, а фактично кораблем, який належить до порту Панамі [21]. Отже, навіть корабель стає фактично територією офшорної зони, хоча, беручи до уваги принцип, – що не заборонено, те дозволено, – то відповідні обмеження встановити складно.

Суть офшорної зони точніше і конкретніше розкривається через терміни «офшорна діяльність» і «офшорна компанія», оскільки саме через ці поняття є зрозумілою мета такої діяльності й організаційні засади її впровадження, а також контрзаходи з боку держави. Зокрема у межах укладених угод «Про загальні засади співробітництва» та «Про взаємодію інформаційних систем Державного департаменту фінансового моніторингу Міністерства фінансів України та Державної податкової адміністрації України» протягом першого півріччя зазначеними структурами здійснювався регулярний обмін інформацією стосовно вдосконалення та розвитку системи протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму, а також активізації участі України в розвитку міжнародного співробітництва у цій сфері. Під час роботи у міжвідомчій робочій групі з дослідження методів та тенденцій у відмиванні доходів, одержаних злочинним шляхом, ДПА України брала участь в обговоренні проблемних питань комплексного підходу із запровадження заходів, спрямованих на створення дієвих перепон відтоку коштів злочинного походження в офшорні зони. Внаслідок обговорення зазначених питань ДПА України розробила пропозиції до відповідної комплексної

програми на 2005–2010 роки та скерувала їх до МВС, СБУ, Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції і Держфінмоніторингу [22].

Офшорна компанія, як вважає І. Галкін, – термін, що характеризує особливий організаційно-юридичний статус підприємства, який забезпечує йому максимальне зниження податкових платежів, фінансову таємність і конфіденційність операцій [23, с. 70], хоча у своїй роботі він наводить непоодинокі способи кримінального використання офшорних компаній.

Тому більш відповідним вважається визначення офшорної компанії, наведене В. Волом: офшорні компанії – це компанії, зареєстровані в юрисдикції з низьким рівнем оподаткування або звільненням від оподаткування за умови здійснення невеликої фінансової плати [24, с. 23]. Інші вчені намагаються кваліфікувати офшорні компанії формально: «Останнім часом виділяють також так звані офшорні компанії. Розрізняють Міжнародну ділову компанію, звільнену компанію, нерезиденту компанію, компанію зі спеціальним статусом. За винятком останнього типу, ці компанії не є платниками податків, створюються за допомогою номінальних директорів і акціонерів. Дійсні власники таких компаній стають відомими тільки у випадку здійснення судового переслідування у відношенні компанії, та й то далеко не завжди. Тому співробітництво з подібною компанією може виявитися непередбачуваним» [25, с. 8].

Висновки. Щодо термінології «офшорні зони», то слід зауважити, що і вітчизняні, і зарубіжні вчені не мають певної єдності. Водночас навіть написання слова «офшор» відрізняється. Відтак вживання терміна у низці робіт засвідчує, що не досягнуто єдиної позиції щодо написання поняття «офшор», оскільки одна частина вчених використовує термін «офшор», інша – «оффшор», а деякі науковці пропонують навіть писати «офф-шор». Хоча це питання не можна вважати таким, що спричиняє істотні проблеми, але видається доцільним закріпити єдину термінологію. Водночас виявлено, що термін «офшор» використовується для позначення і юридичної особи, і зони, в якій створюється пільговий режим обкладання податками.

Щодо сутності поняття «офшорні зони», то, попри різноманітність підходів до його розуміння, можна зробити висновок, що офшорна зона – це територія іншої країни, яка має певні пільги стосовно оподаткування іноземних капіталів. Водночас характерними ознаками офшорів є: спрощені умови реєстрації та функціонування компаній, закритість інформації, компанії, зареєстровані в офшорі, мають діяти поза її територією.

Крім того, встановлено, що термін «офшор» необхідно пов'язувати з міжнародним його сприйняттям і розуміти як негативний вплив на економічну безпеку держави. Тобто об'єктивне міжнародне значення офшорної зони негативне, оскільки капітали перетікають до країн, які навмисно створюють певні пільги саме для іноземних компаній, зареєстрованих на її території.

Отже, компанії, що знаходяться у центрі офшора, використовують територію країни перебування для проведення операцій за її межами, фактично не є частиною її економіки, а лише посягають на економічну безпеку держави.

1. Касир Л. С. Организация офшорного бизнеса / Л. С. Касир. – М.: Финансы и статистика. – 2002. – 144 с.

2. Чернявский С. П. Международный офшорный бизнес и банки / С. П. Чернявский. – М.: Финансы и статистика, 2002. – 144 с.

3. Корнеева Е. Я. Офшорный мир. Взгляд изнутри / Е. Я. Корнеева. – М.: Экономика, 2001. – 318 с.

4. Зорина О. Й. Оффшорная деятельность как институт налогового права / О. Й. Зорина. – О.: Латсар, 2002. – 83 с.

5. Горбунов А. Р. Оффшорный бизнес и создание компаний за рубежом / А. Р. Горбунов; под ред. Р. Т. Юлдашева – М.: Издательский центр «Анкил»; Инфра-М, 1995. – 160 с.

6. Апель А. Обналичивание и Оффшорный бизнес в схемах / А. Апель, В. Гулько, Й. Соколов. – СПб.: Питер, 2002. – 192 с.

7. Ерицяян А. В. Использование оффшоров в налоговом планировании / А. В. Ерицяян, Р. Г. Азарян. – М.: ЗАО «Издательский Дом «Главбух», 2003. – 208 с.

8. Стэнли Р. Энциклопедия офф-шорного бизнеса 1996 / Р. Стэнли, Э. Абубекеров // Практическое руководство: ежегодник. – Лондон–Цюрих–Бостон, 1995. – 230 с.

9. Ушаков Д. Л. Оффшорные зоны в практике российских налогоплательщиков / Д. Л. Ушаков. – М.: Юристъ, 1999. – С. 17.

10. Про перелік офшорних зон: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2003 р. № 77-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>

11. Рішення Комісії 79/639/ЄЕС, яке формулює докладні правила для імплементації Рішення Ради 77/706/ЄЕС від 15 червня 1979 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

12. Про стан виконання Указу Президента України від 18 червня 1994 р. № 319 «Про невідкладні заходи щодо повернення в Україну валютних цінностей, що незаконно знаходяться за її межами»: Постанова Кабінету Міністрів України і Національного Банку України від 17 липня 1995 р. № 523 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>

13. Опришко В. Ф. Міжнародне економічне право: підручник / В. Ф. Опришко. – К.: Наук. думка, 2003. – 250 с.
14. Козик В. В. Міжнародні економічні відносини: навч. посібник / В. В. Козик, Л. А. Панкова, Н. Б. Даниленко. – К.: Знання, 2008. – С. 230–255.
15. Волкова Ю. О. Розвиток офшорних центрів у системі міжнародного бізнесу / Ю. О. Волкова // Формування ринкових відносин в Україні. – 2008. – № 1. – С. 43–48.
16. Європейська інтеграція та Україна: навч.-метод. посібник. – К.: ТОВ «Макрос», 2002. – 250 с.
17. Про особливості приватизації підприємств Державної акціонерної компанії «Укрудпром»: Закон України від 9 квітня 2004 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1677-15>
18. Венская декларация о преступности и правосудии: ответы на вызовы XXI века, принятая на Десятом Конгрессе Организации Объединенных Наций по предупреждению преступности и обращению с правонарушителями. Вена, 10–17 апреля 2000 года [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://zakon.rada.gov.ua> .
19. Остролюцька Л. Весна відносин наших / Л. Остролюцька [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua>
20. Ушаков Д. Л. Офшорные зоны в практике российских налогоплательщиков / Д. Л. Ушаков. – М.: Юристі, 1999. – С. 17.
21. Бутрин Д. Остров под соевім соусом / Д. Бутрин. – Коммерсант Деньги. – 2001. – № 30. – 1 августа. – С. 46.
22. Урядовий портал. Русло податкових перетворень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua>
23. Галкін І. Офшорні зони: легальні і незаконні цілі використання / І. Галкін // Право України. – 2003. – № 3. – С. 70.
24. Вол В. Офшорний бізнес: за і проти / В. Вол // Вісник податкової служби України. – 2000. – № 30. – С. 23.
25. Михеева Е. Иностранная корпорация – знайте, с кем работаете / Е. Михеева // Юридическая практика. – 2002. – № 20 (230). – 15 травня. – С. 8.

Франчук В. И., Пришла А. С. Основные научные подходы к определению понятия «офшорные зоны»

Рассматриваются основные научные подходы к определению понятия «офшорные зоны». Анализируются позиции отечественных и зарубежных ученых по этому вопросу. Характеризуется сущность офшорных зон. Актуальность исследуемой проблемы очевидна, потому что сегодня, как в отечественной, так и зарубежной науке нет единого подхода к пониманию понятия офшорных зон.

Необходимость в этом объясняется тем, что в современных условиях развития экономических отношений в Украине для избежания сильного налоговой нагрузки украинские предприниматели ищут различные способы минимизации налогов. Одним из наиболее эффективных инструментов является

использование оффшорных зон, которые, в свою очередь, угрожают национальной экономической безопасности нашего государства.

Ключевые слова: оффшоры, оффшорные компании, оффшорные юрисдикции, оффшорная деятельность, экономическая безопасность.

Franchuk V. I., Pryshla A. S. The main scientific approaches to the definition of «offshore zones»

This article examines the basic scientific approaches to the definition of «offshore area». He analyzes the positions of both domestic and foreign scientists on this. Characterized the essence of «offshore zones».

The relevance of the research problem is obvious, because today both in domestic and foreign science there is no single approach scientists regarding understanding of the concept of «offshore zones». The need for this due to the fact that in modern conditions of development of economic relations in Ukraine in contrast to the strong tax burden Ukrainian entrepreneurs are looking for different ways to minimize taxes. One of the most effective tools is the use of offshore zones, which in turn threatens national economic security of our state. This fact determines the necessity of scientific study, the term «offshore zones».

First of all, we should remember the origin of this term. Therefore, the term «offshore» is derived from the English word «offshore», which literally translated to English means «off the coast» or «far from the shore». In this regard, you should be careful of this diversity in terminology, and therefore it is advisable to use common terms. It is inappropriate to artificially complicate the spelling of the term, in this context, it is proposed that this term is not to write off-shore. On whether to simplify the writing offshore in the offshore, the double «f» in the English language requires that it be used both in Russian and in Ukrainian language. But this term can be used in numerous, and it is better to say the vast majority of normative acts with the same spelling of «offshore», so it should be considered common.

With respect to the essence of the concept of «offshore zones», despite the diversity of approaches to its understanding, it can be concluded that the offshore area is the territory of another country, which has certain benefits regarding the taxation of foreign capital. Thus, the characteristic features of offshore companies are: simplified conditions for the registration and operation of companies, the secrecy of information, the company is registered in offshore must act outside of its territory. In addition, it is established that the term «offshore» to associate with the international perception of it, and to understand how a negative impact on the economic security of the state. Objective the international value of the offshore zone is negative because the capital flow into the country intentionally create certain incentives for foreign companies registered on its territory. Thus, a company based in the centre of the offshore zone, use the territory of the host country to conduct operations abroad, not actually are part of its economy, but only encroaching on the economic security of the state.

Key words: offshore, offshore company, offshore jurisdictions, offshore activities, economic security.

Стаття надійшла 12 травня 2015 р.